

عوامل برکت و بی‌برکتی در زندگی

رضا اخوی

معنای برکت

واژه «برکت» در اصل از «بَرَکَ» البعیر است. وقتی شتر روی زمین می‌نشیند و سینه‌اش به زمین می‌رسد و به حالت ثبات و قرار می‌رسد، عرب می‌گوید: «بَرَکَ البعیر». از اینرو برکت با خود معنای ثابت بودن را دارد. همچنین برکت به معنای رشد و نمو و زیاد شدن است.^۱

بنابراین در تبیین و درک معنای برکت، دو کلیدواژه اساسی وجود دارد:

الف. پایداری و ثبوت؛

ب. فزونی و ازدیاد.

از اینرو برکت چنین معنا می‌شود: پدیدآمدن، پایداری و فزونی خیر در پدیده‌ها از سوی خداوند. به تعبیر دیگر برکت، خیری است که متناسب با ظرفیت و کارکرد هر پدیده‌ای، در

۱. لسان العرب، جمال الدین بن منظور مصری، ادب الحوزة، قسم، ج ۱، ۱۴۰۵ ق، ج ۱۰، ص ۳۹۶، کتاب العین، خلیل فراهیدی، دار الهجرة، چاپ دوم، ۱۴۰۹ ق، ج ۵، ص ۳۶۸، والصحاح،

اسماعیل بن حماد جوهری، دار العلم للملایین، بیروت، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق، ج ۴، ص ۱۵۷۵.

«بار کنا» ۶ مورد،^۲ «تبارک» ۹ مرتبه،^۴ «بارک»^۵ و «بورک»^۶ هر کدام یک مورد. ضمن اینکه آیاتی هم که با شرایطی وعده فزونی نعمت را طرح کرده، به موضوع برکت مرتبط است.^۷

دیدگاه علامه طباطبایی رحمته الله علیه

ایشان ابتدا با اشاره به نظر راغب می‌نویسند که برکت، ثبوت خیر خداوندی در چیزی است، و اگر در قرآن می‌فرماید: «لِنَفِّخَنَّ عَلَيْهِمُ بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ»^۸؛ «برکات را از آسمان و زمین بر آنها گشودیم». برای این است که خیرات در زمین و آسمان قرار گرفته است؛ همچنان که آب در برکه جای می‌گیرد و مبارک، چیزی است که این خیر در آن باشد

۲. برای نمونه رک: آل عمران/ ۹۶ و انعام/ ۹۲.

۳. برای نمونه رک: اعراف/ ۱۳۷ و صافات/ ۱۱۳.

۴. برای نمونه رک: اعراف/ ۵۲ و مؤمنون/ ۱۲.

۵. فصلت/ ۱۰.

۶. نمل/ ۸.

۷. برای نمونه رک: روم/ ۲۹؛ سبأ/ ۳۷ و

بقره/ ۲۶۱.

۸. اعراف/ ۹۶.

آن نهاده می‌شود؛ مثلاً برکت در نسل، به فراوانی فرزندان نیکو است و برکت در وقت، این است که گستردگی کارهای انسان در زمان خاص، بیش‌تر از کار کسانی مانند او در همان مقدار از زمان باشد؛ همچنین همان‌گونه که برکت در هر پدیده‌ای متناسب با آن تعریف می‌شود، در هر پدیده نیز ممکن است به اعتبارهای مختلف، نمودهای گوناگون یابد؛ مثلاً غذا به اعتبار اینکه هدف از آن سیر شدن افراد باشد یا نرساندن زیان به خورنده آن یا شفای بیمار یا اینکه در باطن انسان نوری پدید آورد که او را به عبادت خدا توانا کند، برکت و خیر در آن نیز به صورتهای گوناگون رخ می‌نماید.

برکت در قرآن

واژه «برکت» در قرآن نیامده است؛ اما مشتقات «برک» در مجموع ۳۲ بار در قرآن آمده است: «برکات» (جمع برکت) سه مرتبه،^۱ «مبارک» ۱۲ بار،^۲

۱. اعراف/ ۹۶ و هود/ ۴۸ و ۷۳.

و آیه ﴿هَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أُنزِلْنَا﴾^۱ به همین معناست.

از آنجایی که خیرات الهی از مقام ربوبیتش به طور نامحسوس صادر می‌شود، و مقدار و عدد آن هم قابل شمردن نیست، از اینرو به هر چیزی که دارای زیاده غیر محسوسی است، می‌گویند: «این چیز، مبارک و دارای برکت است». روایتی هم که می‌گویند: «هیچ مالی از صدقه دادن کم نمی‌شود» مقصودش همین نقصان غیر محسوس است.

بنابراین، برکت به معنای خیری است که در چیزی مستقر و لازمه آن شده باشد؛ مانند برکت در نسل که به معنای فراوانی اعقاب یا بقای نام و دودمان است، و برکت در غذا که به معنای سیر کردن مردم بیش‌تری است، و برکت در وقت که به معنای گنجایش داشتن برای انجام کاری است.

از آنجا که غرض از دین، تنها سعادت معنوی و یا سعادت حسی است که به سعادت معنوی منتهی می‌شود، مقصود از برکت در زبان دین، آن چیزی است که در آن، خیر معنوی و یا مادی، منتهی به معنوی باشد؛ مانند آن دعایی که ملائکه در حق ابراهیم علیه السلام کردند و گفتند: ﴿رَحْمَةً اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾^۲ که مراد از آن، برکت معنوی، مانند: دین، قرب خدا و سایر خیرات معنوی است و نیز برکت حسی، مانند: مال، کثرت، بقای نسل و دودمان و سایر خیرات مادی است که برگشت آن به معنویات است.

علامه طباطبایی رحمته الله علیه در پایان، چنین نتیجه می‌گیرند: «بنا بر آنچه گفته شد، معنای برکت مانند امور نسبی با اختلاف غرضها مختلف می‌شود؛ چون خیر بودن هر چیزی به حسب

۲. رحمت و برکات خدا مخصوص شما اهل بیت

[رسالت] است. (هود/۷۳).

تفاوت ثروت و برکت

نکته‌ای که شاید به ذهن خطور کند این است که آیا برکت و بی‌برکتی، همان فقر و ثروت نیست؟ زیرا برکت یعنی دارایی و دارا بودن و بی‌برکتی هم یعنی نداری و فقر؟^۱

در پاسخ می‌گوییم: برکت در لغت به معنای نما (نمو و رشد) و زیاد شدن نیز آمده است؛^۲ ولی به نظر می‌رسد برکت و بی‌برکتی چیزی فراتر از ثروت و فقر باشد؛ زیرا همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بسیاری از افراد، اگر چه درآمد و کسب خوبی دارند و طبق قاعده و حساب، باید زندگی آنها بدون کمبود و مشکلات مادی اداره شود؛ ولی مشاهده می‌کنیم که این‌گونه افراد، همیشه از فقر و نداری و کمبود در زندگی خود سخن می‌گویند و چه بسا از همین لفظ بی‌برکت بودن هم استفاده می‌کنند. در مقابل، افرادی هم

آن غرضی است که متعلق به آن می‌شود؛ مثلاً طعامی که انسان می‌خورد بعضی غرضشان از خوردن آن سیر شدن است، و برخی غرضشان از خوردن آن تنها حفظ سلامت است، ... و عده‌ای دیگر غذایی را که می‌خورند به قصد شفا و بهبودی یافتن و رفع کسالت است، بعضی دیگر نظرشان از فلان غذا تحصیل نورانیتی است در باطن که بدان وسیله بهتر بتوانند خدای را عبادت کنند. پس وقتی غرضهای گوناگونی به عمل واحدی تعلق می‌گیرد معنای برکت در آن نیز مختلف می‌شود؛ ولی جامع همه آن معانی این است که خداوند خیر منظور را با وسیله قراردادن و برداشتن اسباب و موانع در آن غذا قرار داده [است] و در نتیجه غرض از آن حاصل می‌شود.^۱

۱. رک: ترجمه تفسیر المیزان، انتشارات جامعه

مدرسین، قم، ۱۳۶۳ ش، ج ۷، ص ۳۹۰.

۲. کتاب العین، ج ۵، ص ۱۳۶۸، صحاح، ج ۴.

ص ۵۷۵ و لسان العرب، ج ۱۰، ص ۳۹۶.

برکت [یعنی] ماندگاری و تداوم یک چیز.^۱

طبق این مبنا می‌گوییم: برکت یعنی زیاد شدن و نه زیاد بودن و بی‌برکتی یعنی کم‌دوام بودن.

برکت یعنی خوش‌یمن بودن^۲ و بی‌برکتی یعنی گره افتادن در کارها.^۳

برکت یعنی ریزش خیرات و خوبیها و بی‌برکت یعنی ایستا و بدون حرکت.^۴

اکنون با توجه به مقدمات ذکر شده، به بررسی و ذکر برخی از مواردی می‌پردازیم که در احادیث و روایات به عنوان عوامل ایجاد کننده برکت یا بی‌برکتی است.

عوامل برکت در زندگی

۱. اطاعت و فرمانبرداری از خدا

خداوند در قرآن می‌فرماید: ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الثُّرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم

۳. همان، ج ۸، ص ۲۸۶.

۴. لسان العرب، ج ۲، ص ۲۸۸ و النهاية فی

غریب القرآن، ابن اثیر، اسماعیلیان، قم، چاپ

چهارم، ۱۳۶۴ ش، ج ۲، ص ۳۰۳.

۵. لسان العرب، ج ۵، ص ۶۸.

هستند که با اینکه از درآمد چندان بالایی برخوردار نیستند؛ ولی با این حال، امور زندگی‌شان به راحتی و بدون مشکل سپری می‌شود و وقتی از آنها سؤال می‌شود که شما با این درآمد کم چگونه گذران زندگی می‌کنید؟ در پاسخ می‌گویند که پول و مال باید برکت داشته باشد.

بنابراین مشخص می‌شود که بین زیاد بودن و برکت داشتن فرق وجود دارد و آن، این است که طبق گفته علمای لغت، برکت، افزایشی است که در ظاهر دیده و لمس نمی‌شود؛ بلکه به معنای دوام‌داشتن و پایدار و ثابت بودن است.

نتیجه اینکه هر برکتی زیاد شدن و افزایش را به دنبال دارد؛ ولی هر افزایشی همراه برکت نیست؛^۱ از اینرو برخی عالمان لغت، برکت را این‌گونه معنا کرده‌اند: «الْبُرْكََةُ دَوَامُ الشَّيْءِ»^۲

۱. الفروق اللغویه، ابوهلال عسکری، نشر جامعه

مدرسین، قم، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق، ص ۹۷.

۲. کتاب العین، ج ۵، ص ۳۶۹.

الصَّعَابُ بَعْدَ انْصَابِهَا وَهَطَلَّتْ عَلَيْهِ الْكَرَامَةُ
بَعْدَ قُحُوطِهَا وَتَحَدَّثَتْ عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ بَعْدَ
نُفُورِهَا وَتَقَبَّرَتْ عَلَيْهِ السُّعْمُ بَعْدَ نُضُوبِهَا
وَوَبِلَتْ عَلَيْهِ الْبُرْكَاءُ بَعْدَ ارْتِذَاذِهَا؛^۳ کسی
که تقوا را پیشه کند، سختیها پس از
آنکه به او نزدیک شده‌اند از او دور
می‌شوند، امور پس از تلخیشان برایش
شیرین می‌شوند و امواج متراکم
[سختیها] گشایش می‌یابد و سختیها و
مشکلات به‌وجود آمده، آسان
می‌گردد. کرامت از دست رفته او باز
می‌گردد، و رحمت گریزان از او،
جلب می‌شود و نعمتها پس از فرو
نشستن، به جوشش در می‌آید و
برکت پس از کم شدنش، فزونی
می‌گیرد.

بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ؛^۱ «اگر اهل
شهرها و آبادیها ایمان می‌آورند و
تقوایشه می‌کردند، برکات آسمانها و
زمین را بر روی آنها می‌گشودیم.»

امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «خداوند
به یکی از پیامبران خود چنین وحی
فرمود: «إِذَا أُطِغْتُ رَضِيْتُ وَإِذَا رَضِيْتُ
بَارَكْتُ وَكَيْسَ لِبَرَكَتِي نَهَائِيَّةٌ»^۲ زمانی که
بندگانم از من اطاعت کنند، راضی و
خشنود می‌شوم و وقتی خشنود شوم،
برکت را [بر آنها] نازل می‌کنم، که
برای برکت نهایی نیست.»

حضرت علی علیه السلام نیز فرمود: «فَمَنْ
أَخَذَ بِالتَّقْوَى عَزَبَتْ عَنْهُ الشَّدَائِدُ بَعْدَ دُئُونِهَا
وَاحْلَوْتْ لَهُ الْأُمُورُ بَعْدَ مَرَارَتِهَا وَأَنْفَرَجَتْ
عَنْهُ الْأُمُوجُ بَعْدَ تَرَكَمِهَا وَأَسْهَلَتْ لَهُ

۱. آل عمران/۹۶.

۲. الکافی، شیخ کلینی، تحقیق علی‌اکبر غفاری،
دار الکتب الاسلامیه (آخوندی)، چاپ سوم،
۱۳۸۸ ق، ج ۲، ص ۲۷۵ و تفصیل وسائل الشیمة
(۳۰ جلدی)، شیخ حرّ عاملی، نشر آل‌البیته علیهم السلام
قم، چاپ دوم، ۱۴۱۴ ق، ج ۱۵، ص ۳۰۷.

۳. امام علی علیه السلام، نهج البلاغه، سید رضی، ترجمه
دستی، نشر امامت، مشهد، چاپ اول، ۱۳۸۲ ق،
خطبه ۱۹۸ و بحارالانوار، محمدتقی مجلسی،
مؤسسه فواء، بیروت، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ق، ج ۶۷،
ص ۲۸۲.

۲. رعایت انصاف و عدالت

حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: «بِالْعَدْلِ تَضَاعَفَ الْبَرَكَاتُ»^۱ رعایت عدالت، باعث افزایش برکتها خواهد شد.^۲

امام صادق علیه السلام نیز فرمود: «إِنَّ النَّاسَ يَسْتَعْتَفُونَ إِذَا عَدَلَ بَيْنَهُمْ وَتُنَزَّلُ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ رِزْقَهَا وَتُخْرِجُ الْأَرْضُ بَرَكَاتَهَا بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ»^۳ اگر بین مردم به عدالت رفتار شود، همه بی‌نیاز و دارا می‌شوند و آسمان روزیش را بر آنها نازل کرده و زمین برکاتش را به اذن خداوند خارج می‌کند.^۴

۳. پرداخت زکات

حضرت علی علیه السلام به کمیل فرمود: «يَا كَمِيلُ! الْبَرَكَةُ فِي مَالٍ مَنِ آتَى الزُّكَاةَ»^۵

وَأَسَى الْمُؤْمِنِينَ وَوَصَلَ الْأَقْرَبِينَ»^۶ ای کمیل! برکت در مال کسی است که زکات می‌پردازد و به افراد با ایمان رسیدگی و به خویشان خود کمک می‌کند.^۷

۴. زن، مایه برکت زندگی

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «تَزَوَّجُوا لِلرِّزْقِ فَإِنَّ لَهْنَ الْبُرْكَاتِ»^۸ برای رسیدن به رزق و روزی ازدواج کنید؛ زیرا برای زنان برکت [مقرر شده] است.^۹ نیز فرمود: «أَعْظَمُ النِّسَاءِ بَرَكَةً أَيْسَرُهُنَّ مَوْتُهُنَّ»^{۱۰} با برکت‌ترین زنان، کسانی هستند که خرجشان کم‌تر باشد.^{۱۱}

۵. شستن دستها قبل از غذا

امام صادق علیه السلام فرمود: «مَنْ غَسَلَ يَدَهُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَبَعْدَهُ بُرِكَ لَهُ فِي أَوَّلِهِ»^{۱۲}

۳. تحف العقول، ابن شعبه حرانی، تحقیق علی‌اکبر غفاری، جامعه مدرسین، قم، چاپ دوم، ۱۳۶۳ ش، ص ۱۷۲.

۴. جواهر الکلام، محمد حسن نجفی، نشر دارالکتب الاسلامیه (آخوندی)، چاپ سوم، ۱۳۶۷ ش، ج ۲۹، ص ۹.

۵. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۶۲.

۱. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، محقق نوری طبرسی، نشر آل‌البیت، چاپ اول، ۱۴۰۸ ق، ج ۱۱، ص ۳۲۰.

۲. المقتمة، شیخ مفید، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۱۰ ق، ص ۲۸۰.

رَضِيَ بِهِ بُرْكَ لَهُ وَوَسِعَهُ وَمَنْ لَمْ يَرْضَ بِهِ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ وَلَمْ يَسَعَهُ؛ هشیار باش که برای هر کسی روزی می‌باشد که حتماً به آن می‌رسد، پس کسی که به آن روزی راضی باشد برایش مبارک می‌گردد و توسعه می‌یابد، و کسی که به آن راضی نباشد نه برکت می‌کند و نه وسعت می‌یابد.

۷. نسیه و قرض دادن

رسول خدا ﷺ فرمود: «ثَلَاثٌ فِيهِنَّ الْبُرْكََةُ: الْيُنْعُ إِلَى أَجَلٍ وَالْمَقَارَضَةُ وَإِخْلَاطُ الثُّرْبِ بِالشَّعِيرِ لِئِنَّتِ لَا لِئِنْعِ؛ سه کار باعث جلب برکت در زندگی می‌شود: فروش جنس به صورت مدت‌دار (نسیه)، قرض دادن و مخلوط کردن گندم با جو برای مصرف در خانه و نه برای فروش (که

وآخره؛^۱ کسی که دست خود را قبل و بعد از خوردن غذا بشوید، در آغاز و انتها برایش برکت به همراه می‌آورد.

امام صادق عليه السلام می‌فرماید: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْثَرَ خَيْرَ بَيْتِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ قَبْلَ حُضُورِ الطَّعَامِ؛ هر کس که دوست دارد برکت خانه‌اش زیاد شود، باید قبل از حاضر شدن بر غذا وضو بگیرد.

رسول خدا عليه السلام نیز فرمود: «وضو و شستن دستها قبل و بعد از غذا، برکت و سلامتی به دنبال خواهد داشت.»^۲

۶. راضی به رضای خدا بودن

حضرت صادق عليه السلام فرمود: «أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ أَمْرٍ رِزْقاً هُوَ يَأْتِيهِ لَا مَخَالَةَ فَمَنْ

۴. مستدرک سفینه البحار، علی نمازی شاهرودی، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۱۹ ق، ج ۴، ص ۱۲۵.
۵. میزان الحکمة، محمد محمدی ری شهری، دارالحدیث، قم، چاپ اول، ج ۱، ص ۲۵۶ و الجامع الصغير، جلال الدین سیوطی، چاپ اول، دار الفکر، بیروت، ۱۴۰۱ ق.

۱. الدعوات، قطب الدین راوندی، مؤسسه امام مهدی (عج)، قم، چاپ اول، ۱۴۰۷ ق، ص ۱۴۳.
۲. جواهر الکلام، ج ۳۶، ص ۴۴۸ و مستدرک الوسائل، ج ۱۶، ص ۲۶۸.
۳. المحاسن، احمد بن محمد بن خالد برقی، نشر دارالکتب الاسلامیه، ج ۲، ص ۲۲۵.

ظاهراً کنایه از ساده‌زیستی در زندگی است.»

۸. وزن کردن اجناس

رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «كَيْلُوا طَعَامَكُمْ، فَإِنَّ الْبَرَكَةَ فِي الطَّعَامِ الْمَكِيلِ؛^۱ مواد غذایی خود را کیل و وزن کنید که برکت در غذای کیل شده است.»

۹. مدارا کردن با مردم

رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرمود: «إِنَّ فِي الرِّفْقِ الزِّيَادَةَ وَالْبَرَكَهَ وَمَنْ يَحْرَمُ الرِّفْقَ يَحْرَمُ الْغَيْرَ؛^۲ مدارا کردن با مردم، باعث زیادی و برکت می‌شود و کسی که محروم از مدارا است، از خیر و برکت محروم می‌شود.»

۱۰. صدقه دادن

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «الصَّدَقَةُ تَقْضِي الدَّيْنَ وَتَخْلِفُ بِالْبَرَكَهَ؛^۳ صدقه دادن، باعث ادای دین می‌شود و برکت به همراه می‌آورد.»

۱۱. سلام کردن هنگام ورود به منزل
پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ بَيْتَهُ فَلْيَسَلِّمْ فَإِنَّهُ يَنْزِلُ الْبَرَكَهَ؛^۴ هر گاه یکی از شما داخل خانه می‌شود، باید سلام کند که این کار، باعث نزول برکت به آن خانه خواهد شد.»

۱۲. سحرخیزی

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در روایتی خطاب به حضرت علی علیه السلام فرموده است: «يَا عَلِيُّ! إِنَّ اللَّهَ بَارِكٌ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا؛^۵ ای علی! خداوند صبحگاهان را برای امت من مایه برکت قرار داده است.» همچنین رسول خدا صلی الله علیه و آله در دعای خودشان برای امت خود، از خداوند چنین درخواست می‌کند: «اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا؛^۶ خدایا! صبحگاهان

۴. بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۷ و میزان الحکمة، ج

۲، ص ۱۳۲۹.

۵. الأمالی، شیخ طوسی، دار الثقافة، قم، چاپ

اول، ۱۴۱۲ ق، ص ۱۳۶ و بحار الانوار، ج ۷۲،

ص ۱۰۰.

۶. بحار الانوار، ج ۵۶، ص ۳۵ و وسائل الشیعة،

چاپ آل البيت، ج ۷، ص ۲۰۶.

۱. کافی، ج ۵، ص ۱۶۷.

۲. همان، ج ۲، ص ۱۱۹.

۳. جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵.

خَسُونُ بَرَكَةً^۳ در آیه الکرسی، پنجاه کلمه است و در هر کلمه، پنجاه برکت وجود دارد.»

۱۴. نان، مایه برکت

حضرت علی علیه السلام در این باره فرمود: «اَكْرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَهُ مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ وَأَخْرَجَهُ مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ؛^۴ نان را گرامی بدارید، زیرا خداوند آن را از برکات آسمان فرو فرستاده و از برکات زمین بر آورده است.» همچنین پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است: «فَإِنَّ الْخُبْزَ مُبَارَكٌ...؛^۵ [نان را محترم بشمارید؛] زیرا مایه برکت است.»

۱۵. وجود افراد مسن

رسول اسلام صلی الله علیه و آله ضمن سفارش درباره احترام به بزرگ‌ترها، به‌ویژه

را برای امت من مبارک فرما.» و حضرت علی علیه السلام فرموده است: «بَاكِرُوا فَالْبِرَكَةُ فِي الْمُبَاكِرَةِ؛^۱ صبحدم در پی کسب و کار باشید که برکت در صبح‌خیزی است.»

۱۳. قرائت قرآن

حضرت علی علیه السلام فرمود: «الْبَيْتُ الَّذِي يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَيَذُكَّرُ اللَّهُ فِيهِ تَكْتَرُ بَرَكَتُهُ وَتَخْفَرُ الْمَلَائِكَةُ وَتَهْجُرُهُ الشَّيَاطِينُ؛^۲ خانه‌ای که در آن قرآن تلاوت می‌شود و یاد و ذکر خداوند متعال در آن وجود دارد، برکتش زیاد می‌شود و فرشتگان در آن حاضر و شیاطین از آن دور می‌شوند.»

رسول اکرم صلی الله علیه و آله نیز درباره ثواب و

برکات قرائت آیه الکرسی فرمودند: «إِنَّ فِيهَا لَخَمْسِينَ كَلِمَةً فِي كُلِّ كَلِمَةٍ

۳. مجمع البیان فی تفسیر القرآن، شیخ طبرسی، نشر اعلمی، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۵ ق، ج ۲، ص ۱۵۷.

۴. مستدرک الوسائل، ج ۱۶، ص ۳۰۳ و بحارالانوار، ج ۶۳، ص ۲۷۱.

۵. کافی، ج ۶، ص ۳۰۳.

۱. عیون الحکم و المواعظ، علی بن محمد لیبی واسطی، تحقیق حسین حسینی بیرجندی، دارالحدیث، قم، چاپ اول، ۱۳۷۶ ش، ص ۱۹۶.

۲. وسائل الشیعة، آل البیت، ج ۶، ص ۱۹۹ و کافی، ج ۲، ص ۲۰۰ و ۶۱۰.

شِفَاءٌ مِنَ الْاَوْجَاعِ؛ خداوند عزوجل،
برکت را در غسل قرار داد و در آن
شفای دردهاست.

همچنین می فرماید: «شَكَأ نَبِيٌّ قَبْلِي
إِلَى اللَّهِ مِنَ الضَّعْفِ فِي بَدَنِهِ فَأَوْحَى اللَّهُ
إِلَيْهِ أَنْ اطْبَحِ اللَّحْمَ وَاللَّسَانَ فَأَنَّى جَعَلْتُ
الْقُوَّةَ وَالْبُرْكَهَ فِيهِمَا؛ یکی از پیامبران
قبل از من از ضعف بدنی به خداوند
شکایت کرد. خداوند نیز به او وحی
کرد که گوشت و شیر را پیز.
به درستی که من، قوت و برکت را در
این دو قرار دادم.»

عوامل بی برکتی زندگی

اکنون به بررسی برخی عوامل
برکت زدا در زندگی به اختصار
می پردازیم:

۱. گناه

حضرت علی علیه السلام فرمود: «إِنَّ اللَّهَ
يَبْتَلِي عِبَادَهُ عِنْدَ الْأَعْمَالِ السَّيِّئَةِ بِنَقْصِ
الْفُرْكَاتِ وَخَبْسِ الْبُرْكَاتِ وَأَغْلَاقِ خَزَائِنِ

وجود نمک سر سفره: «إِنَّ الْبُرْكَهَ
تَكُونُ عَلَى الْمَائِدَةِ الَّتِي عَلَيْهَا الْمِلْحُ؛
همانا برکت، سر سفره ای است که در
آن نمک وجود داشته باشد.»

۱۸. نامه‌های نیکوی اهل خانه

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «إِذَا كَانَ
إِسْمُ بَعْضِ أَهْلِ الْبَيْتِ إِسْمًا نَبِيًّا لَمْ تَزَلِ
الْبُرْكَهَ فِيهِمْ؛^۱ هنگامی که نام یکی از
ساکنان خانه، اسم یک پیامبر باشد،
هماره برکت، قرین آنها خواهد بود.»

نیز روایت شده است: «بُورِكُ بَيْتٍ
فِيهِ مُحَمَّدٌ؛^۲ خانه ای که در آن [نام]
محمد باشد، با برکت خواهد بود.»

۱۹. عسل، شیر و گوشت؛ غذاهای با
برکت

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فرموده است: «إِنَّ
اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ الْبُرْكَهَ فِي الْعَسَلِ وَبَيْهٍ

۱. مستدرک الوسائل، ج ۱۶، ص ۳۲۶.

۲. دعائم الاسلام، قاضی نعمان مغربی،
دارالمعارف، ۱۳۸۳ ش، ج ۲، ص ۱۸۸ و

مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۲۹.

۳. مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۳۰.

۴. بحار الانوار، ج ۶۳، ص ۲۹۴ و مکارم
الاخلاق، ص ۱۶۶.

۵. وسائل الشیعه، ج ۲۵، ص ۵۹.

الْخَيْرَاتِ؛^۱ خداوند، بندگانش را نزد اعمال بد به کمبود میوه‌ها و جلوگیری از نزول برکات و بستن منابع خیرات، مبتلا می‌سازد.

۲. دوری از علما

پیامبر اکرم ﷺ در خبیر دادن از وضعیت آخر الزمان می‌فرماید: «سَيَأْتِي زَمَانٌ عَلَى أُمَّتِي يَبْرُونَ مِنَ الْعُلَمَاءِ كَمَا يَبْرُ الْغَنَمُ مِنَ الذَّنْبِ، إِنْتَاهُمْ اللَّهُ تَعَالَى بِفَلَاةِ أَشْيَاءٍ: الْأَوَّلُ: يَرْفَعُ الْبُرْكََةَ مِنْ أَسْوَائِهِمْ، وَالثَّانِي: سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا جَائِرًا وَالثَّلَاثُ: يُخْرِجُونَ مِنَ الدُّنْيَا بِلَا إِيْمَانٍ؛^۲ زمانی خواهد آمد که مردم از علما فرار می‌کنند؛ همان‌گونه که گوسفندان از گرگ می‌گریزند. در این هنگام، خداوند، آنها را به سه چیز گرفتار می‌کند: اول اینکه برکت و فزونی را از مال و ثروتشان برمی‌دارد، دوم اینکه حاکم ظالم بر آنها مسلط می‌کند و سوم اینکه بی‌ایمان از دنیا می‌روند.»

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۲۳.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۳۷۶ و

بحارالانوار، ج ۲۲، ص ۴۵۳.

۳. موسیقی، قمار و شراب

امام صادق علیه السلام فرمود: «لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ خَمْرٌ أَوْ ذِفٌّ أَوْ طَبُورٌ أَوْ نَرْدٌ وَلَا يُسْتَجَابُ دُعَاؤُهُمْ وَتُرْفَعُ الْبُرْكََةُ عَنْهُمْ؛^۳ فرشتگان به خانه‌ای که در آن شراب و [آلات موسیقی، مانند: دایره، طنبور، یا [آلات قمار، مانند: نرد باشد، داخل نمی‌شوند و دعای اهل آن خانه مستجاب نمی‌شود و برکت از [زندگی] آنها برداشته می‌شود.»

۴. قسم خوردن برای فروش کالا

روزی امیر مؤمنان علیه السلام وارد بازار شد و خطاب به اهالی بازار فرمود: «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ السُّوقِ، اتَّقُوا اللَّهَ فِي الْخَلْفِ فَإِنَّهُ يُزْجِي (يُنْفِقُ) السَّلْمَةَ وَيَمْحَقُ الْبُرْكََةَ؛^۴ سلام بر شما ای اهالی بازار! در قسم خوردن از خدا پروا کنید که

۳. وسائل الشیمة، ج ۱۷، ص ۳۱۵ و مستدرک

الوسائل، ج ۵، ص ۲۷۹.

۴. کافی، ج ۵، ص ۱۶۲ و وسائل الشیمة، ج ۱۷،

ص ۲۲۰.

باعث کم شدن کالا و از بین رفتن برکت می شود.»

۵. چاپلوسی

امام صادق علیه السلام در روایتی چنین فرمود: «أَيُّمَا مُؤْمِنٍ خَضَعَ لِصَاحِبِ سُلْطَانٍ أَوْ مَنْ يُخَالِطُهُ عَلَى دِينِهِ طَلَبًا لِمَا فِي يَدَيْهِ مِنْ دُنْيَا أَوْ حَمَلَةً (أَهْمَلَهُ) اللَّهُ وَمَتَّعَ عَلَيْهِ وَوَكَّلَهُ إِلَيْهِ فَإِنَّهُ غَلَبَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ دُنْيَا وَصَارَ فِي يَدِهِ مِنْهُ شَيْءٌ نَزَعَ اللَّهُ الْبِرْكَاتَ مِنْهُ»^۱ هر مؤمنی که برای صاحب سلطه و یا کسی که در آمیختن با آن به ضرر دینش است، تواضع و فروتنی کند و منظورش از این فروتنی به دست آوردن چیزی باشد که در دست اوست، خداوند او را رها کرده، بر او خشم می گیرد و او را به همان شخص وا می گذارد. و اگر حتی [مالی از این راه به دست آورد و] از دنیای این افراد چیزی به او برسد، خداوند برکت را از آن مال برمی دارد.»

۶. خیانت در شراکت

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «يَدَّ اللَّهُ فَوْقَ أَيْدِي الْمُشْتَرِكِينَ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَ أَحَدُهُمَا رَفَعَ اللَّهُ يَدَهُ عَنِ أَيْدِيهِمَا وَذَهَبَتِ الْبِرْكَاتُ مِنْهُمَا»^۲ [قدرت و عنایت] خداوند تا زمانی بالای دستان افراد شریک است که یکی از آنها به دیگری خیانت نکند. هنگامی که یکی از آنها مرتکب خیانت شود، خداوند دست خود را از دست آنها برمی دارد و برکت را از آنها می برد.»

۷. مال حرام

امام موسی کاظم علیه السلام به شخصی به نام داوود، چنین فرمود: «يَا دَاوُودُ! إِنَّ الْحَرَامَ لَا يَنْمِي وَإِنْ نَمَى لَأَيُّسَارِي لَهُ فِيهِ وَمَا أَنْفَقَهُ لَمْ يُوجَرْ عَلَيْهِ وَمَا خَلْفَهُ كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ»^۳ مال حرام زیاد نمی شود، اگر هم زیاد شود برکت

۲. الامامة والتبصرة، ابن بابويه قمی، نشر مدرسه

الامام المهدي (عج)، قم، ص ۱۷۶.

۳. میزان الحکمة، ج ۱، ص ۲۵۷.

۱. حدائق الناضرة، ج ۱۴، ص ۱۲۱.

شیطان می‌تواند با انسان هم‌غذا شود؟^۹ فرمود: «آری»، کُلُّ مَائِدَةٍ لَمْ يُذْكَرْ بِسْمِ اللَّهِ عَلَيْهَا يَأْكُلُ الشَّيْطَانُ مَعَهُمْ وَيَرْفَعُ اللَّهُ الْبَرَكَةَ عَنْهَا؛^۲ هر غذایی که نام خدا بر آن برده نشود، شیطان با آنان هم‌غذا می‌گردد و خداوند برکت را از آن سفره برمی‌دارد.»

سفره بی‌نمک: امام موسی کاظم علیه السلام در روایتی می‌فرماید: «لَا يَخْصِبُ^۳ خَوَانٌ لَّا يَلْعَ عَلَيْهِهَا؛^۴ سفره‌هایی که در آن نمک نباشد، بی‌برکت خواهد بود.»

۱۰. خانه‌های بی‌برکت

نبودن فرزند: رسول اعظم صلی الله علیه و آله فرمود: «بَيْتٌ لَّا صَيْتَانٍ فِيهِ لَّا بَرَكَةَ فِيهِ؛^۵ خانه‌ای که بچه در آن نیست، برکت در آن نیست.»

ندارد و آنچه از مال حرام انفاق شود، پاداش ندارد. و آنچه را هم باقی بگذارد برای رفتن او به جهنم، خرج خواهد شد.»

۸. سستی ورزیدن در خواندن نماز

حضرت فاطمه زهرا علیها السلام می‌فرماید که از پدرم رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسیدم: «کسی که در خواندن نماز سستی بورزد و در اقامه آن کوتاهی کند، چگونه است؟» آن حضرت فرمود: «چنین شخصی به شانزده خصلت در دنیا و آخرت، مبتلا می‌شود: پیامد نخست از پیامدهای منفی دنیایی بی‌توجهی به نماز، این است که «يَرْفَعُ اللَّهُ الْبَرَكَةَ مِنْ رِزْقِهِ؛ خداوند برکت را از روزی او برمی‌دارد. پیامد دوم آن این است که «يَرْفَعُ اللَّهُ الْبَرَكَةَ مِنْ عُمْرِهِ؛^۱ خداوند، برکت را از عمر او می‌گیرد.»

۹. سفره‌های بی‌برکت

گفتن بسم الله هنگام خوردن غذا: از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله سؤال شد: «آیا

۲. بحار الانوار، ج ۸۹ ص ۲۵۸.

۳. الخَصْبُ عَلَى وَزَانِ الْحَمْلِ: النَّمَاءُ وَالْبَرَكَةُ.

۴. حاشیه کافی، ج ۶ ص ۳۲۶.

۵. همان.

۵. نهج الفصاحة، نشر برهیزکار، قم، چاپ اول،

۱۳۸۵ ش، ص ۱۳۶، ح ۶۸۴.

۱. بحار الانوار، ج ۸۰ ص ۲۱ و مستدرک

الوسائل، ج ۳، ص ۲۴.

۱۲. پرداخت نکردن زکات

رسول خدا ﷺ می فرماید: «إِذَا مُنِعَتِ الزَّكَاةُ مُنِعَتِ الْأَرْضُ بُرْكَاتِهَا؛^۱ وقتی که زکات منع شود، زمین نیز از برکتهایش منع می شود.»

۱۳. امر به معروف و نهی از منکر نکردن

پیامبر خدا ﷺ فرمود: «لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ فَإِذَا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ تَزَعَتْ مِنْهُمْ الْبُرْكَاتِ وَسَلَّطَ بَغْضُهُمْ عَلَيَّ بَعْضُ؛^۲ امت من تا زمانی که امر به معروف و نهی از منکر می کنند وضعیتشان خوب است اما اگر این گونه کارها را ترک کنند، برکت از میان آنها برداشته می شود و برخی از آنها بر دیگری تسلط [برتری] خواهد یافت.»

مهبجوریت قرآن: حضرت علی عليه السلام فرموده است: «الْبَيْتُ الَّذِي لَا يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَلَا يُذَكَّرُ اللَّهُ فِيهِ تَقِلُّ بَرَكَتُهُ وَتَهْجُرُهُ الْمَلَائِكَةُ وَتَحْضُرُهُ الشَّيَاطِينُ؛^۱ خانه ای که در آن، قرآن تلاوت نشود و یاد خداوند نباشد، برکتش کم می شود و فرشتگان از چنین خانه ای دوری می کنند و شیاطین در آن حاضر می شوند.»

۱۱. اسراف

امام صادق عليه السلام فرمود: «إِنَّ مَعَ الْأَسْرَافِ قِلَّةَ الْبُرْكَاتِ؛^۲ اسراف کردن، باعث کم شدن برکت می شود.» همچنین امیر مؤمنان علی عليه السلام نیز می فرماید: «التَّبْذِيرُ قَرِينُ مُغْلِبِ؛^۳ زیاده روی، همراه و همنشین با [انسان] تنگدست است.»

۴. کافی، ج ۳، ص ۵۰۵ و وسائل الشیعة، ج ۹، ص ۲۶.

۵. وسائل الشیعة، ج ۱۶، ص ۱۲۲.

۱. وسائل الشیعة، آل البيت، ج ۷، ص ۱۶۰.

۲. کافی، ج ۲، ص ۵۵.

۳. میزان الحکمة، ج ۱، ص ۱۶۵۹.

برمی‌دارد، مگر اینکه توبه [و آن را
جبران] کند.»

۱۸. خوردن غذای داغ

نقل شده است که پیامبر ﷺ
می‌خواست غذایی را میل کند. وقتی
دست برد و متوجه شد که غذا داغ
است، فرمود: «دَعُوهُ حَتَّى يَبْرُدَ فَإِنَّهُ أَكْثَرُ
بِرْكَةً»^۵ بگذارید تا غذا خنک شود که
برکت بیش‌تری به همراه خواهد
داشت.»

همچنین در روایت، چنین وارد
شده است: «أَقْرَبُهُ حَتَّى يَبْرُدَ وَيُمْكِنَ فَإِنَّهُ
طَعَامٌ مَنْخُوقٌ الْبِرْكَةِ وَلِلشَّيْطَانِ فِيهِ
نَصِيبٌ»^۶ اجازه دهید تا غذا خنک و
قابل استفاده شود، زیرا غذای داغ،
بی‌برکت است و شیطان از آن سهم
خواهد داشت.»

امام صادق علیه السلام فرمود: «الطَّعَامُ الْحَارُّ
غَيْرُ ذِي بَرَكَةٍ»^۷ غذای داغ بی‌برکت
است.»

۱۴. نیت‌های الوده

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «عِنْدَ فَسَادِ
النِّيَّةِ تَرْتَفِعُ الْبِرْكَةُ»^۱ وقتی نیتها، ناپاک و
آلوده شوند، برکتها از بین می‌روند.»

۱۵. عمل منافی عفت

امام رضا علیه السلام فرموده است: «إِيَّاكَ
وَالزَّانَا فَإِنَّهُ يَمْحَقُ الْبِرْكَةَ وَيَذْهَبُ بِالذَّيْنِ»^۲
از زنا پرهیزید که برکت را نابود و
دین را از بین می‌برد.»

۱۶. جنایت

حضرت علی علیه السلام فرمود: «إِذَا
ظَهَرَتِ الْجَنَائِبَاتُ اِرْتَفَعَتِ الْبِرْكَاتُ»^۳ زمانی
که جنایتها آشکار شود، برکتها هم از
بین می‌روند.»

۱۷. کوتاهی در قبال برادران دینی

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «مَنْ حَبَسَ
عَنْ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ شَيْئاً مِنْ حَقِّ حَرَمِ اللَّهِ
عَلَيْهِ بَرَكَةُ الرِّزْقِ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ»^۴ کسی که
حق برادر مسلمان خود را ندهد،
خداوند، برکت را از روزی [او]

۱. عیون الحکم والمواعظ، ص ۳۲۸ و میزان

الحکمة، ج ۴، ص ۳۲۰.

۲. کافی، ج ۵، ص ۵۲۲.

۳. میزان الحکمة، ج ۱، ص ۲۵۷.

۴. بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۲۹۳.

۵. مستند الشیمة، محقق نراقی، مؤسسه آل‌البیت،

مشهد، چاپ اول، ۱۴۵۱ ق، ج ۱۵، ص ۲۶۲.

۶. کافی، ج ۶، ص ۳۲۲.

۷. همان.

۲۰. دشنام دادن

امام باقر علیه السلام فرموده است: «مَنْ فَحَسَ عَلَىٰ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ نَزَعَ اللَّهُ مِنْهُ بَرَكَتَهُ رِزْقَهُ وَوَكَّلَهُ إِلَىٰ نَفْسِهِ وَأَفْسَدَ عَلَيْهِ مَعِيشَتَهُ»^۱ کسی که به برادر مسلمان خود دشنام دهد، خداوند برکت را از روزی او برمی دارد و او را به خودش واگذار می کند و زندگی اش را تباه می سازد.

۲۱. کم فروشی

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «إِذَا طُفِّتِ الْمِكْيَالُ وَالْمِيزَانُ أَخَذَهُمُ اللَّهُ بِالسُّنَنِ وَالنَّقْصِ»^۲ وقتی مردم به کم فروشی روی آورند، خداوند هم آنان را با قحطی و کمبود مواخذه خواهد کرد.

۲۲. احتکار

امام صادق علیه السلام به نقل از پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید: «الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ»^۳ کسی که ارزاق مردم را می آورد، روزی می خورد و محتکر، [نفرین شده و] ملعون است.

۱. کافی، ج ۲، ص ۳۲۵.

۲. کافی، ج ۲، ص ۳۷۴ و وسائل الشیعة، ج ۱۶، ص ۲۷۳.

۳. وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۴۲۲.

البته منظور از اینکه داغ نخورند این است که صبر کنند تا غذا خودش خنک شود؛ و گرنه فوت کردن غذا، خود یکی از عوامل بی برکتی است که در روایات به آن اشاره شده است.^۱

۱۹. خشم و غضب خداوند

امام صادق علیه السلام می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَىٰ إِذَا غَضِبَ عَلَىٰ أُمَّةٍ ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ بِهَا الْعَذَابَ أَغْلَىٰ أَسْعَارَهَا وَقَصَّرَ أَعْمَارَهَا وَكَمَّ تَرْبِيعَ تِجَارَتِهَا وَكَمَّ تَغْزُرَ أَنْهَارِهَا»^۲ وقتی خداوند بر امتی خشم و غضب کند و نخواهد که بر آنها عذاب فرو فرستد، قیمتها را در آن جامعه بالا می برد، عمرها را کوتاه می کند و کاسبهایش نفع نمی برند و نهرها و چشمه هایش جوشان نخواهد شد.

۱. مجمع البحرین، فخر الدین طریحی، تحقیق سید احمد حسینی، نشر الثقافة الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۸ ق، ج ۴، ص ۳۲۳. در روایت آمده است: «الْفُتُوحُ فِي الطَّعَامِ يَذْهَبُ الْبَرَكَتَهُ» فوت کردن در غذا برکت [آن] را از بین می برد. (مکارم الاخلاق، ص ۱۲۴).

۲. بحار الانوار، ج ۷، ص ۳۵۲.